

4. O daních nepřímých viz dotýčný článek.

VIII. Povolení a odepření daní.

Ve státech s reprezentativní ústavou jest nejdůležitějším právem zastupitelstva lidového, že se smí návrh o potřebě státu (etat, budžet) stanoviti jen úmluvou učiněnou mezi zastupitelstvem lidu a vládou a bez jeho přivolení nesmí vláda státní činiti ani vydání ani příjmů. Zastupitelství lidu má tím prostředek k tomu, aby udržovalo netoliko vydání státu a příspěvky k tomu od občanů státních poskytované ve správném poměru k potřebným účelům a ku vydatnosti platební občanů státních, nýbrž aby i všechna odvětví správy státní podrobilo svému přezkoumání. Z pravidla povolují se vydání i příjmy jen na určité finanční periody. Není pochyby o tom, že může zastupitelství lidu odepřítí jednotlivá vydání a příjmy, které shledává nepotřebnými a bezúčelnými. Často se mu však přiznává všeobecně právo k odepření daní, zvláště v tom smyslu, že může zastupitelství lidu zamítnouti při úpravě návrhu všechna vydání a příjmy, tedy státní rozpočet. Stává se tak, aby se přimělo ministerstvo k demissi, nesrovnávali se zastupitelství lidu s vládními jeho zásadami. Než jakkoli se nedá popírati formálně oprávnění ku přivolení neb odepření rozpočtu, jest s druhé strany nepřípustno, aby parlament překážel státu v jeho právních závazcích, které může splniti jen ze příjmů státních, a nečinil mu splnění jich nemožným, ježto by tím bytí státu otřeseno bylo. Naproti tomu nelze upřítí, že zastupitelství lidu může ku prostředku tomu sáhnouti teprve tehdy, aby se odepřením daní zamezilo porušení ústavy se strany vlády.

Povinnost branná.

I. Historický přehled.

Povinnost branná postihuje (téměř ve všech státech) všechny občany státní a v povinnosti té zračí se nejzřejměji a speciálně nerozlučný svazek, kterým jednotlivci připoutáni jsou ke státu svému, v němž dopřáno jim pod ochranou jeho vyvíjeti hospodářský i právní život svůj. Povinnost branná v nynější způsobě své jest důsledkem všeobecného zbrojení většiny států evropských a má za účel přivéstí moc válečnou na stejný stupeň s ostatními velmocemi.

Vznik povinnosti branné hledati sluší v soustavě lenní a allodiální. Každý občan svobodný u národů germánských, zabravších území nynějšího Německa, Francie a Rakouska, obdržel jistou část půdy zvanou allodium (allod) a vlastnictví tohoto pozemku opravňovalo jej též ku nosení zbraně; bylo to spíše čestným právem vyznamenávajícím všechny svobodné občany; nesvobodné osoby byly připuštěny jen výjimečně a v postavení podřízeném ku podnikům válečným. Prvotní tento poměr změnil se za válek s Římany. Většina národů podrobena a jen nepatrná část velmožů stala se důstojníky vojska římského. Avšak i v jiném směru způsoben obrat v dosavadní soustavě branné. Bylť statek allodní pravidelně tak skrovný, že stačil sotva k obživě rodiny; i obraceli se občané takoví na zámožnější šlechtice slibující jim služby své zvláště ve válce a na honbě a za to se jim propůjčovala v užívání — v léno — část pozemků. Pán lenní byl pak přímo vázán povinností brannou a lenníci jeho tvořili družinu válečnou. Pozdější války najmě křížové výpravy měly za následek, že války účastniti se mohly opět i stavy nižší jako samostatní válečníci; avšak dlouhotrvajícími válkami vedenými daleko za hranicemi rodné země řídlo vojsko, anať povinnost branná v této způsobě znamenala namnoze zkázu

celé rodiny. I sbledáváme v pozdním středověku u předních států soustavu žoldáckou, vojsko vydržované panovníky za stálý plat — žold. A na vydržování tohoto vojska musil každý občan platiti jisté dávky, které v různých způsobách a při různých příležitostech byly ukládány a vymáhány. Obrovské náklady na tlupy námezdné a rozervanost a zlořády, které bujely přímo po rozpuštění vojska takového, vyvolaly potřebu stálého vojska, kteréžto zřízení udrželo se až do doby nejnovější. V Rakousku došlo k úpravě povinnosti branné po osudné válce německo-rakouské r. 1866. Dne 5. prosince 1868 č. 151 ř. z. vešel v platnost zákon o všeobecné povinnosti, který částečně změněn byl zákonem ze dne 2. října 1882 č. 153 ř. z. Zákonem ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. zrušeny oba řečené zákony a platností nabyl nynější branný zákon.

II. Obsah a trvání povinnosti branné.

Soustava branná mocnářství rakousko-uherského zakládá se na branném zákonu z r. 1889, jehož podstatná ustanovení jsou pro obě části říše stejná. Povinnost branná jest všeobecnou a musí býti vykonána osobně od každého občana státního zbraně schopného (§ 1 cit. zák.).

1. Branná moc skládá se z vojska (stálého), válečného námořnictva, obrany zemské (zeměbrany) a domobraný. (Viz tyto články.)

2. Povinnost služební t. j. povinnost sloužiti ve vojsku, námořnictvu atd. trvá (§ 8 cit. zák.):

A. ve vojsku:

a) tři roky ve vojsku řadovém (linii) a 7 let v záloze;

b) 10 let v náhradní záloze pro ty, kdož do náhradní zálohy přímo byli vřaděni. Náhradní záložníci povoláni jsou k aktivní službě na 8 nedel ku výcviku a po 13 dnech na polní cvičení;

B. ve válečném námořnictvu trvá služební povinnost 4 roky v řadovém vojsku, 5 let v záloze a 3 roky v mořebraně;

C. v obraně zemské (zeměbraně), pokud se týká, v její náhradní záloze:

a) dva roky pro ty, kdož vykonavše služební povinnost ve vojsku přeloženi byli do zeměbrany;

b) 12 let pro ty, kdož byli do zeměbrany přímo vřaděni, z čehož připadají 2 léta na službu aktivní.

Všechny osoby odvedené od 1. ledna do 1. října kteréhokoli roku zařadí se 1. říjnem roku odvodního t. j. přijmou se ve svazek vojska (válečného námořnictva), pokud se týká, zeměbrany. Osoby odvedené od 1. října do 31. prosince, dále osoby dobrovolně se hlásící a stavící se mimo třídu věkovou a pořadí losu (§§ 44, 45, 47 a 49 zák. br.) zařadí se dnem odvodu. V případě mobilisace dojíti může ku všeobecnému zařazení k rozkazu Jeho Veličenstva i před 1. říjnem. Služební čas počíná dnem zařazení a končí 31. prosince toho roku, ve kterém pominul dotýčný služební poměr (ve vojsku řadovém, v záloze atd.).

D. Služební povinnost v domobraně počíná dokonáním 19. rokem věku a končí 42. rokem (zák. ze dne 6. června 1886 č. 90 ř. z.). Ti, kdož před počtím povinnosti domobranecké (před 19. rokem svého věku) do vojska vstoupili, náležejí po odbyté 12tileté službě ve vojsku (v zeměbraně) ještě 10 let k domobraně. Důstojníci (úředníci vojenští) na odpočinku (mimo službu) patří k domobraně až do 60. roku svého věku. Zřízence četnictva,

stráže finanční a státních hvozdů přidržeti jest ku povinnosti domobranecké dle případné potřeby.

3. Povinnost konati cvičení ve zbraní: Osoby vřaděné do zálohy nebo do náhradní zálohy vojska povinny jsou ku 3 cvičením ve zbraní, které trvá povždy nejdéle 4 neděle (§ 54 bran. zák.). Pravidelně trvají tato cvičení každého druhého roku po 13 dní. Zeměbranci a to osoby přímo do zeměbrany zařaděné povinny jsou ku cvičením ve zbraní úhrnnou dobou 20 neděl, osoby zařaděné ze zálohy vojska povolávají se k těmto cvičením celkem nejvýše na 4 neděle (§ 4 zák. ze dne 25. prosince 1893 č. 200 ř. z.). Domobrancí nejsou povinni ke cvičením ve zbraní.

Pořadí, ve kterém má býti kdo vřaděn do vojska (zeměbrany), určuje se losováním, které vykonává se u příslušného úřadu politického a při tom vytáhne si každý povolánec náležející do první třídy věkové sám číslo losu.

4. Výjimky z povinnosti odvodní a výhody ve příčině povinnosti branné:

a) Kandidáti stavu duchovního každé církve a společnosti náboženské zákonem uznané, kteří jako takoví již assentováni byli, mohou k žádosti své býti zařaděni do náhradní rezervy. Aby pak pokračovati mohli ve studiích theologických, jsou sprostěni každé povinnosti vojenské (vojenského výcviku, cvičení ve zbraní atd.) jak v míru, tak i ve válce. Totéž platí i o těch, kdož v době svého zařadění do vojska (t. j. 1. října kteréhokoli roku) zahajují studia theologická nebo jsou novici v řádu duchovním. Konečně požívají výhody uvedené ti, kdož po službě presenční nastupují studia bohoslovecká nebo v nich pokračují a skutečně hodlají se věnovati stavu duchovnímu (§ 45 prov. předp. k zákonu bran.). Kněží vysvěcení a správcové duší mohou býti v případě mobilisace povoláni k duchovní správě vojenské, pokud ovšem trvá jinak jejich branná povinnost (§§ 31 a 49 zák. bran.).

Vzdá-li se kdo před vyšším svěcením z kteréhokoli důvodu stavu duchovního, jakož i kandidáti stavu duchovního, kteří by neobdrželi úřadu duchovního do lhůty ministerstvem stanovené, vyloučí se z náhradní zálohy a přidržáni jsou k aktivní službě dle svého čísla losu. Zůstanou-li však osoby naznačené v náhradní záloze, musí se výcviku vojenskému vždy podrobiti; právo na jednoroční službu vojenskou zůstává jim vždy vyhrazeno.

Co do povinnosti domobranecké nařizuje čl. 78 min. nař. ze dne 19. ledna 1887 č. 5 ř. z., že vysvěcení katoličtí kněží a kněží ustanovení za správce duší kteréhokoli vyznání státem uznaného vykonávají svoji povinnost domobraneckou jen ve svém povolání a dle potřeby jako polní kaplani (tedy nikdy se zbraní v rukou).

b) Podučitelové a učitelové obecných škol národních, měšťanských a ústavů učitelských, jakož i při veřejných ústavech hluchoněmých, slepců, blbců a opatroven mají býti vřaděni do náhradní zálohy — vykonávají-li skutečně v čas odvodu úřad učitelský — a mají býti přidržáni k vojenskému výcviku v době nejprůhodnější pro jich povolání. Výhody této pozbývají osoby zmíněné, jakmile vzdají se povolání učitelského (§§ 50 a 51 prov. předp. k zák. br.). Čekatelé úřadu učitelského mohou býti dovoleni až do ukončení studií svých, jsou-li v posledním ročníku ústavu učitelského 1. března toho roku, kdy mají se stavěti k odvodu.

c) Do náhradní zálohy mohou býti dále vřaděni:

aa) držitelé usedlostí náležejících k hospodářstvím zemědělským, jestliže usedlostí těch podědili (po svých příbuzných nebo po cizích osobách);

bb) obstarávají-li hospodářství sami a stačí-li výnos usedlostí k samostatnému vydržování rodiny pětičlenné, nesmí však výnos ten převyšovati čtvernásobný výtěžek potřebný ku obživě rodiny (§ 53 prov. předp. k zák. bran.). Poměr tento dlužno každoročně v červnu dolíčiti.

d) Výhody poskytované z ohledů rodinných. Z ohledů rodinných může býti zařaden do náhradní zálohy k žádosti své rodiny:

aa) jediný syn otce ku výdělku neschopného nebo ovdovělé matky, pokud se týká, jediný zeť;

bb) po smrti otcově jediný vnuk děda k výdělku neschopného nebo ovdovělé báby, nemají-li již syna jiného;

cc) jediný bratr nebo nevlastní bratr zcela osiřelých sourozenců, jakož i jediný nevlastní bratr sourozenců nemajících otce. Nárok na výhodu tuto má však brátec ten jenom potud, pokud skutečně plní povinnost vůči osobám svrchu naznačeným;

dd) nemanželský syn, na jehož osvobození závisí obživa jeho matky;

ce) ten, jehož bratr nebo švagr (pokud se týká bratří neb švagří) konají služební povinnost ve vojsku řadovém nebo v zeměbraně, jestliže obstarává výživu osob svrchu vypočtených;

ff) brátec, jehož bratři nedosáhli 18. roku svého věku, nebo jsou nezpůsobilými k výdělku pro nezhojitelné vady tělesné nebo duševní (§ 55 prov. předp. k zák. bran.). Žádosti o naznačené výhody dlužno podati cestou příslušného politického úřadu před hlavním odvodem.

5. Sproštění od služby vojenské v případě mobilisace. Úředníci státu, císařských statků, veřejných fondů, zastupitelstev zemských a okresních a obcí pověřených správou politickou, pokud se pro tato místa vyžaduje průkaz o studiích právních a státovědeckých, dále profesori a učitelé na veřejných vyučovacích ústavěch nebo na ústavěch vyučovacích právem veřejnosti obdařených mohou býti v případě války k návrhu odborového ministra ponecháni v úřadu svém nezbytným počtem. Totéž platí o zřízcích při službě poštovní, telegrafní, železniční a paroplavební.

III. Branná povinnost cizinců a přistěhovalců.

Přistěhuje-li se kdo ve věku žádaném pro povinnost brannou z cizího státu do našeho mocnářství a nabude státního občanství v kterékoli polovině říše, musí splniti brannou povinnost podle svého věku bez rozdílu, zda snad dostal povinnosti branné v dřívější domovině. Podléhají tedy přistěhovalci pravidelné povinnosti branné (§ 10 prov. předp. k zák. bran.). Cizinci přijatí s přivolením Jeho Veličenstva do vojska (válečného námořnictva) povinni jsou ku pravidelné službě řadové (§ 22 bran. zák.).

IV. Prodloužení aktivní služby vojenské.

Chovanci vojenských ústavů vzdělávacích mají za každý rok ztrávený na tomto ústavě požívající zcela bezplatného erárního nebo nadačního místa sloužiti 1 rok, za každý ztrávený na polobezplatném takovém místě půl roku přes zákonnou praesenční službu, avšak v prvním případě nesmí povinnost služební činiti úhrnem více než 10 let, v případě druhém více než 7 let. Chovanci za plat mají za celý čas v takovém ústavu ztrávený sloužiti aktivně jeden rok nad zákonnou službu praesenční.

Povinnost služební prodlužuje se z trestu těm, kdož unikli před odvodem (§§ 44 a 45 zák. bran.), dále těm, kdož hledí lstí ujíti zákonné povinnosti služební (§ 47 zák. bran.), těm, kdož sami se zmrzačili (§ 49 bran. zák.), deserterům (§ 51) a konečně těm osobám, které v době služby praesenční odsouzeny byly trestním soudem civilním nebo vojenským pro zločin, a vazba trestní trvala více než 3 měsíce (§ 51).

V. Sluší ještě dodati, že ku přijetí do vojska nebo zeměbrany žádá se státní občanství v jedné z obou polovicí říše (do zeměbrany žádá se příslušnost v dotyčné polovici, ježto každá polovice má svoji zvláštní zeměbranu), dále potřební duševní a tělesné způsobilosti (jistá výška těla) a konečně stáří aspoň 17 let.

Roční kontingent branců potřebný k udržení vojska a válečného námořnictva činí 103.100 mužů. (Viz čl. Dobrovolníci jednoroční, Domo-brana, Lodstvo a námořnictvo válečné, Obrana zemská, Odvod vojenský a roční kontingent nováčků a Vojsko.)

Povinnosti úřední viz Úředníci státní.

Povinnosti vedlejší jsou plnění, jež věřitel mimo hlavní předmět své pohledávky od svého dlužníka požadovati může (§ 912 o. o. z.); sem náleží: přírůstek a plody věci, úroky, náhrada způsobené škody, ať již se jedná o újmu skutečně doznanou aneb jen o ušlý zisk, dále úroky z prodlení, smluvená pokuta, útraty soudní; konečně sem patří, jak § 912 o. o. z. uvádí, vše to, co druhému na tom záleží, že závazek řádně splněn nebyl, tudíž náhrada porušeného zájmu, který měla jedna strana na splnění závazku (interesse; id, quod interest), při čemž se však předpokládá, že zájem, který věřitel měl na splnění závazku, byl zájmem hospodářským t. j. takovým, k němuž se pojí majetkoprávní následky, jichž soudně lze se domáhati a k jichž plnění dlužník může býti odsouzen. § 913 o. o. z. ustanovuje, že právo čistě osobní žádného nároku na vedlejší povinnosti oprávněnému neposkytuje; může však býti nárok tento odvozen z povahy a ustanovení smlouvy a z práva na náhradu škody. Není o tom žádné pochybnosti, že i následkem práva osobního lze vedlejší povinnosti požadovati, když byly umluveny neb když tak zákon výslovně ustanovuje. Zbývá ještě otázka, lze-li vedlejší povinnosti, když již o obligaci hlavní pravoplatně bylo rozhodnuto, samostatně k platnosti přivést, pokud se týče zažalovati. Rozh. ze dne 1. června 1880 č. 6121, sb. 7996 a ze dne 4. května 1876 č. 788, sb. 6130 odpovídají záporně k této otázce a to právem, poněvadž vedlejší povinnosti souvisí s věcí hlavní a to často tak, že jich ani oddělití nelze. Je tudíž povinností věřitele, když k platnosti přivádí obligaci hlavní, určití a domáhati se i povinností vedlejších, ježto jinak sluší právem za to míti, že vzdává se mlčky povinností vedlejších, požaduje jen plnění věci hlavní.

Povinnost k ohlašování viz Ohlašování.

Povinnost svědecká viz Svědci.

Povinnost školní viz Návštěva školy.

Povodně.

I. Bezpečnostní opatření.

Tato vztahují se jednak na pravidla k ochraně osob a vlastnictví při hrozící povodni, jednak na ona zařízení záchranná, jimiž rychle odpomoci se má nastalé povodni.